

Határtalanul

Elfolyó idő, 1989–2019

LÓSKA LAJOS

Modern Művészetek Múzeuma, Passau, 2019. VII. 7. – IX. 31.

A nyár folyamán, a passai Modern Művészetek Múzeumában tekinthető meg az MMA Képzőművészeti Tagozatának a rendszerváltás harmincadik évfordulója előtt tisztelgő tárlata. A diktatúrából a demokráciába vezető út kezdeteinek Magyarországon két fontos állomása volt: a határnyitás és a szovjet csapatok kivonása. Temesi Ferenc így ír erről az eseményről a katalógus egyik bevezetőjében: „És akkor – harminc éve – valami váratlan dolog történt. Augusztus 19-én a Fertő-tó melletti páneurópai pikniken több száz ott tartózkodó keletnémet állampolgár futott át Ausztriába. A magyar és osztrák határőrök szemet hunytak fölötte. Egy hónappal később hivatalosan is megnyílt Trabantjaik, Wartburgjaik előtt az osztrák határ. Több ezren távoztak egyenesen a »másik« Németországba.”

PRUTKAY PÉTER: *Határnyitás*, 1989, objekt, 33,5×28×7 cm, HUNGART © 2019

A bemutató színhelyét, a Duna, az Inn és az Ilz összefolyásánál fekvő középkori városkát nemcsak a kék folyó kapcsolja össze a magyarokkal, Budapesttel, hanem első királyunk, Szent István feleségének, Gizella királynénak a sírja is, amely az erre utazó honfitársaink kedvelt záránokhelye. A sírkövét mindig, így ottlétünkkor is befedik a virágok és a piros-fehér-zöld szalagos koszorúk. Az már csak véletlen, de tekinthetjük szimbolikusan is, hogy a Duna partján található, jelenleg a huszonhárom magyar művész munkáinak otthont adó múzeum igen közel van a Gizella hamvait rejtő kolostortemplomhoz.

A középkori épületben felsorakoztatott több mint félszáz, a demokratikus fordulatra emlékező mű egyik része a rendszerváltás kezdetén, másik része pedig zömmel napjainkban született. (A kiállítás kurátora Stefanovits Péter.) Bemutatásukat kezdjük a plakátokkal, ugyanis ezek utalnak közvetlenül és látványosan a történelmi eseményekre, még akkor is, ha napjaink elektronikus, számítógépes korszakában az utcákról egyre inkább a kiállítótermekbe szorulnak. Ezen a szomorú tényen még az a pozitív példa sem változtat sokat, hogy Orosz Istvánnak mára már emblematicussá vált, cirill betűs, „Tovariszi konyec!”-feliratú plakátjának németesített változatát (*Tovariszi Tschüss!* 1989–2019) néhány helyen kiragasztották a városban. Orosz ezenkívül a lebegő, Berlin-feliratos groteszk téglafal léggömbjével (*Berlin*, 1989–2005), illetve a vörös csillag kalodába zárt békegalambos alkotásával (*Koncert a kommunizmus áldozataiért*, 1990) szerepel. Egyszerre szuggesztív és félelmet keltő Árendás József idén készült monumentális székemlékműve, amelyen a szék lába szögesdróttal van körbekerítve, ülőkéje pedig csillagos piramist tart (*die Macht*, 2019). Németország egyesítésére emlékezik továbbá Baráth Ferenc vérző, lebegő, félszárnyas, *Soha többé NDK* című falragasza (1989–2019).

A festők közülük többen is aktuális, ideai művekkel szerepelnek Passauban, így például Lajta Gábor. A figurális stílusban dolgozó művészeknek azért nehezebb a hitelesség látszatát kelteniük, mert nem elég dokumentálniuk és fotószerűen megörökíteniük a témát, a tartalmat is hatásosan kell megfogalmazniuk. Lajtának ez sikerült. Festészete abban különbözik a neoavantgárd kifejezőmódjától, hogy a valóság némiképpen áttételes, filmszerű megjelenítése mellett a tradíció, a történelem megragadása is foglalkoztatja, ahogy ezt a határátlépés tematikáját választó vásznai igazolják. A fiatalok, akik ma akadálytalanul utazhatnak Európában, már csak szülei elbeszéléseiből ismerhetik azokat a visszásságokat és megaláztatásokat, amelyek a többszörös határátlépések alkalmával érték őket. Az útlevel-ellenőrzés és a csomagok átvizsgálásának feszült pillanatait idézik

Fotó: Alapfű, László

meg kékes, lilás, zöldessárga koloritú éjszakai képei, amelyekon poggászok között matató határőröket látunk (*Visszaút, 1. 2., 2019*).

M. Novák András művei kollázs jellegűek. Mint Wehner Tibor írja a művészről szóló kismonográfiájában, „alkotásain rendszeresen megjelennek közismert szimbólumok – jelvények, zászlók, emblémák, címerek, cégjelzések, logók –, valamint betűszók, monogramok,

M. NOVÁK ANDRÁS: *A lefűrészelt határ*, 2019, falemez, vegyes technika, 80×120 cm
HUNGART © 2019

rövidítések, felirattörödékek és tudatunkba égetett vizuális reklámtoposzok, amelyek a közelmúlt történelmi eseményeit idézik, illetve a múlt és jelen viszonyrendszerében az emlékezetet élesztik...¹ Ezek a hétköznapi tárgyak, de mindenekelőtt az alkalmazott

LAJTA GÁBOR: *Visszaút 1.*, 2019, olaj, vászon, 120×140 cm, HUNGART © 2019

die Macht...

Fotó: Alaply László

Fotó: Alaply László

ÁRENDÁS JÓZSEF: *A hatalom...*, 2019, plakát, 100×70 cm
HUNGART © 2019

technika, a karcolások, a csorgatások és a roncsolások jellemzik a festő Passauba hozott anyagát. A *Határsáv 2* (2019) barna felületét szakadt drótkerítésre és vényomokra emlékeztető festékcsíkok, foltok, csorgatások barázdálják. Stefanovits Péter *Szívek szertelen száguldása I-II.* (2019) című diptichonjának második darabja a falat mint az átjárhatatlanság szimbólumát jeleníti meg a befalazott átjáróval, a közepén a piros szívvel. Érdeemes megemlíteni, hogy az évek folyamán többször is feltűnt nála ez a motívum. Ott van többek között a budapesti Szent Rita-kápolna hálaltáblái által inspirált szakrális-groteszk, a fal előtt lezuhanó kalapácsokat, felhőkön lebegő létrákat ábrázoló szitanyomatain (*Hálafal I-II.*, 2003). Szurcsik József számos esetben pellengérezte ki a bürokráciát. A korábban megfestett talpnyalóihoz hasonlóan a Passauban szereplő *Átjáró a múltba* című (2012) fekete-szürke festményén látható kőfejű figurák is a szocializmus bürokratái. Jovián György *Bontás XVIII.* című hiperrealista vásznán (2009) az építési törmelék áttételesen utal a művész mondandójára, hasonló sejtetéssel élnek Gaál József abroncsba szorított fejszobrai (*Phantasma I-II.*, 2011).

A tárlat talán legironikusabb műve Prutkay Péter *Határnyitás '89* (1989) című objektje. Prutkay szinte indulásától fogva kritikus figyelemmel kíséri és mutatja be társadalmunk visszasságait. Már grafikusként

OROSZ ISTVÁN: *Berlin*, 1989–2005, plakát, 84×119 cm HUNGART © 2019

felhívta a figyelmet a környezetszennyezés káros voltára, pellengérré állította a bürokráciát, kritizálta a Kádár-rendszer diktatórikus voltát. A 2006 óta „csak” objektet készítő alkotót a hétköznapiakon túl mindig is foglalkoztatták a magyar történelem sorsfordulói, az első világháború, az 1956-os forradalom és az 1989-es demokratikus fordulat. Plasztikus képe végső soron szarkasztikus tárgykollázs, amelynek háttérét az 56-os szabadságharcot megidéző lyukas zászló tölti ki, az alatta látható szögesdrótdarab a határ, az előtte sárgán világító szemafor és a kompozíció előterében lévő játék Trabantok pedig a határnyitás jelképei.

A több mint félszáz munkát terjedelmi korlátok miatt sajnos nem tudom megemlíteni, de néhányat még ki kell emelnem közülük. Nem kapcsolódnak közvetlenül az elmúlt 30 év történéseihez, de a határnyitás előtt tisztelegnek például Szabó Tamás szöges aktjai, Farkas Ádám nonfiguratív plasztikái, Barabás Márton objektjei és Kovács Péter rajzai. Jól egészítik ki a kollektívot, ráirányítják a figyelmet művészetünk sokszínűségére, autonóm jegyeire.

Jegyzetek

1 Wehner Tibor: *M. Novák András*, HUNGART, 2013, 17.